

Prawosławie

Oblicze wschodniego chrześcijaństwa określa architektura cerkiewna, życie liturgiczne i ikona. Integralne widzenie i rozumienie tych elementów ukazuje bogactwo i wyjątkowość prawosławia. Ten, kto chce poznać świat prawosławia, z łatwością znajdzie w nim pierwotne chrześcijaństwo, wzbogacone życiem wielu pokoleń. W życie religijne zawsze włączone są elementy o charakterze kulturowym i czysto ludzkim. Zdecydowało to o tym, że już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa drogi rozwoju kultury umysłowej na Wschodzie i Zachodzie były odmienne.

Duchowość prawosławna akcentuje nie tyle intelektualne poznanie tajemnic wiary, ile żywe doświadczenie Boga. Taki sposób przeżycia chrześcijaństwa wiąże się przede wszystkim z życiem monastycznym, którego ośrodki w całym świecie chrześcijańskim odgrywają ważną rolę w duchowym rozwoju i doskonaleniu się Kościoła Chrystusowego. Siedem soborów powszechnych zwołanych na Wschodzie w pierwszym tysiącleciu istnienia Kościoła Chrześcijańskiego stało się kamieniem węgielnym, na którym oparła się po wszystkie czasy nauka dogmatyczna, kanoniczna oraz życie liturgiczne Wschodniego Prawosławnego Kościoła Chrześcijańskiego.

Podstawą myśli teologicznej jest Pismo Święte komentowane w świetle Ojców i we wspólnocie Kościoła. Autorytet Kościoła prawosławnego w ciągu dziejów opierał się zawsze na prawdach, zawartych w Piśmie Świętym oraz Tradycji Świętej, opierających się na nauce Pana naszego Jezusa Chrystusa, który jest naszym Mistrzem i Głową Kościoła. Jak Jezus stał się nowym biblijnym Adamem, tak też Najświętsza Maria Panna Boża Rodzicielka stała się nową Ewą, Matką całego rodzaju ludzkiego. Dogmat o Trójcy Świętej (trynitarny) stanowi Centrum teologii. Wszystkie inne dogmaty są jego rozwinięciem i konsekwencją.

Teologia łączy się ściśle z mistyką i liturgią. Już samo słowo „prawosławny” (orthodoxos) zawiera w sobie podwójne znaczenie i oznacza: prawdziwą doktrynę oraz prawidłowy kult, oddawanie chwały Bogu. O teologii prawosławnej można powiedzieć, że jest drogą wprowadzania w przeżycie tajemnicy; jest również szczególnym doświadczeniem Boga. Łaska Boża udzielana za pośrednictwem sakramentów (jest ich siedem: Chrzest św., Miropomazanie - Bierzmowanie, Spowiedź, Komunia św., Małżeństwo, Kapłaństwo i Namaszczenie olejem świętym) pozwala ukierunkować się człowiekowi prawdziwie wierzącemu na drogę duchowego doskonalenia i -

mimo swej grzesznej natury - coraz bardziej zbliżać się do Boga.

Kościół Wschodni uznawał zawsze soborowość jako najwyższą formę zarządzania i widział w soborze apostoelskim z 50 r. doskonały wzór do naśladowania przy ustalaniu dogmatów, kanonów i rozwiązywaniu innych kwestii. Sobory powszechne - to głos całego Kościoła (uczestniczą w nich biskupi, duchowni i świeccy). Zwoływano je, gdy było konieczne usłyszeć zdanie całego Kościoła w ważnych sprawach oraz aby zażegnać spory i podziały wśród chrześcijan, czego dotkliwie brakuje dzisiaj na progu trzeciego tysiąclecia. Nowe warunki życia Kościoła, warunki polityczne, społeczne, ekonomiczne i inne wymagają p r z y s t o s o w a n i a kanonów do wymogów epoki. Jednakże dziedzictwo i postanowienia soborów nie mogą być naruszane, stanowią, bowiem niezmienną skarbnicę dogmatycznej i kanonicznej prawdy. Kościół prawosławny jest jednym z największych wyznań chrześcijańskich we współczesnym świecie. Ma około 350 milionów wiernych. Prawosławie jest żywą kontynuacją duchowej tradycji Kościoła pierwszych wieków. Przywiązanie do tego dziedzictwa i szczególna wrażliwość na ducha Świętych Ojców Kościoła jest istotą prawosławia.

Podstawową zasadą organizacji Kościoła prawosławnego jest autokefalia (gr. Autos- „sam”, kefale- „głowa”), czyli samorządność. Poszczególne Kościoły autokefaliczne są samorządne i niezależne w swym życiu wewnętrznym. Zachowują własną obrzędowość, język liturgiczny, zwyczaje, pozostając w jedności wiary z innymi autokefalicznymi Kościołami prawosławnymi.

Cała Cerkiew prawosławna, wierna tradycji apostoelskiej, zachowuje trzy podstawowe stopnie kapłańskie: diakon, prezbiter i biskup (biskupi powinni wywodzić się ze stanu zakonnego zaś prezbiterzy i diakoni mają prawo wolnego wyboru, małżeństwo lub celibat, jeżeli przed tym nie złożyli ślubów zakonnych). Za honorowego zwierzchnika prawosławia uważany jest patriarcha (biskup) Konstantynopola, primus inter pares spośród zwierzchników Kościołów autokefalicznych.

Obecnie istnieje 15 kanonicznych prawosławnych Kościołów autokefalicznych: 4 starożytne patriarchaty, Konstantynopol, Aleksandria, Antiochia, Jerozolima (do rozłamu w 1054 r. honorowe miejsce przypadło również Rzymowi) oraz Kościoły: rosyjski, gruziński, serbski, rumuński, bułgarski, cypryjski, grecki, albański, amerykański, Czech i Słowacji oraz Polski. Jest również kilka Kościołów zwanych „autonomicznymi”, np. japoński, finlandzki, ukraiński oraz na Górze Synaj. Są one w dużym stopniu samodzielne, pozostają jednak w formalnej zależności od jednego z Kościołów autokefalicznych. Oprócz tego każdy z wymienionych Kościołów ma swoje wspólnoty (parafie, diecezje) rozsiane po wszystkich kontynentach świata, co związane jest z migracją ludności oraz chrześcijańską misją.

Kościół prawosławny w Polsce posiada wielowiekową historię. Jego początki sięgają okresu

kształtowania się państwa polskiego oraz ściśle wiążą się z misją św. św. braci Cyryla i Metodego. Opanowanie przez Państwo Wielkomorawskie ziem plemienia Wiślan spowodowało chrystianizację Małopolski już w końcu IX wieku. Obrządek metodiański był, więc szeroko rozpowszechniony na ziemiach polskich na długo przed przyjęciem chrześcijaństwa przez Mieszka I w 966 roku. Przypuszcza się, że jeszcze w X w. powstały katedry biskupie wschodniego obrządku w Krakowie i Wiślicy, (co potwierdzają archeologiczne odkrycia i wykopaliska).

Spadkobiercą tradycji metodiańskiej w Polsce stał się Kościół prawosławny. Przejął on liturgię w zrozumiałym wówczas języku cerkiewno-słowiańskim, obrzędowość i wartości wschodniego chrześcijaństwa upowszechniane wśród Słowian przez świętych Cyryla i Metodego.

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny liczy ponad 600 tys. wiernych. Jest podzielony na siedem diecezji (warszawsko-bielska, białostocko-gdańska, łódzko-poznańska, przemysko-nowosądecka, wrocławsko-szczecińska, lubelsko-chełmska oraz Prawosławny Ordynariat Polowy Wojska Polskiego), posiada również sześć monasterów (3 męskie i 3 żeńskie) oraz dwie szkoły teologiczne (Wyższe Prawosławne Seminarium Duchowne i Sekcja Prawosławna Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej), a także Studium Ikonograficzne w Bielsku Podlaskim. W ostatnich latach otwierają się także wydziały teologii prawosławnej przy wyższych uczelniach państwowych (np. funkcjonujące już przy Uniwersytetach we Wrocławiu i Białymstoku).

Dla porównania w okresie międzywojennym w dawnych granicach Kościół prawosławny w Polsce liczył ponad 4 mln wyznawców. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 1931 roku na samej tylko Lubelszczyźnie było ich ponad 200 tys., z czego na dzień dzisiejszy obecna diecezja lubelsko-chełmska liczy ok. 25 tys. wiernych.

Do 1922 r. na Lubelszczyźnie istniało 400 świątyń (cerkwi), zaś pod koniec 1943 r. wykazywano 175 placówek duszpasterskich, z czego do dziś przetrwało tylko 30. Znaczną część cerkwi zamieniono na kościoły łacińskie, 127 obiektów w haniebny sposób w 1938 roku w ramach akcji „zmiany” krajobrazu tych ziem zostało zburzonych, pozostałe po akcji „Wisła” popadły w ruinę. Jedną okrutną decyzją zrujnowano wiekową historyczną i kulturową spuściznę tych ziem, gdzie przez wieki w symbiozie i harmonii współistniały różne wyznania i narodowości.